

OLIIY TA'LIMDA MENTORLIK TIZIMINI JORIY ETISH: "TALABA TALABAGA USTOZ" LOYIHASINING PEDAGOGIK ASOSLAR

No'monjonova Dinoraxon Suxrob qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Pedagogika fakulteti

Pedagogika va psixologiya mutaxassisligi magistranti

dinoranumonjonova@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15266306>

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston oliy ta'lim tizimida "Talaba talabaga ustoz" loyihasini joriy etishning nazariy va metodik asoslari tahlil qilinadi. Mentorlik tizimining talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ta'siri, pedagogik jarayonda innovatsion yondashuvlar orqali amalga oshirilishi, shuningdek, milliy va xalqaro tajribalar asosida loyiha samaradorligi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: mentorlik, ustoz-shogird, oliy ta'lim, pedagogik innovatsiyalar, talaba subyektligi, O'zbekiston ta'lim islohotlari.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi"da ta'lim sifatini oshirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish va talabalar faolligini kuchaytirish ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilangan. Shu nuqtayi nazardan, "Talaba talabaga ustoz" loyihasi oliy ta'limda mentorlik tizimini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kirish

Zamonaviy ijtimoiy-pedagogik muhitda oliy ta'lim muassasalarining asosiy vazifasi nafaqat nazariy bilimlarni uzatish, balki har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy faollik va kasbiy kompetensiyalarga ega shaxsni shakllantirishdan iboratdir. Bugungi kunda ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, talabalar o'rtasida o'zaro ijtimoiylashuvni ta'minlash va ularning shaxsiy rivojlanish yo'nalishlarini mustahkamlashda mentorlik tizimi dolzarb pedagogik texnologiyalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham oliy ta'lim tizimini transformatsiya qilish, sifatli inson kapitalini shakllantirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish ustuvor vazifa etib belgilanmoqda (Lex.uz, 2022). Bu esa, o'z navbatida, talaba shaxsiga yo'naltirilgan, reflektiv va hamkorlikka asoslangan o'quv muhiti shakllanishini talab qiladi.

Mazkur talab va ehtiyojlarga javoban, mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarida bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan "Talaba talabaga ustoz" loyihasi nafaqat ijtimoiy-psixologik qo'llab-quvvatlash tizimini shakllantirish, balki ijtimoiy-pedagogik integratsiyaning yangi shakllarini yaratish borasida muhim qadam bo'lmoqda. Ushbu loyiha talabalarning shaxsiy salohiyatini ro'yobga chiqarish, o'zaro o'qitish va tarbiyalash tizimining yangi innovatsion modelini shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik jarayonda mentorlikning afzalliklari bir qator xorijiy tajribalarda ham o'z tasdig'ini topgan. Xususan, AQSh, Kanada, Buyuk Britaniya, Finlyandiya kabi davlatlarda "peer mentoring" va "peer tutoring" modellarining amaliyotga tatbiq etilishi o'quvchilarning bilim darajasi, ijtimoiy adaptatsiyasi va akademik muvaffaqiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatganligini ko'rsatmoqda (Topping, 2005; Colvin & Ashman, 2010). Bu tajriba asosida, O'zbekiston ta'lim

tizimida mentorlikni milliy qadriyatlar, ustoz-shogird anʼanalari va zamonaviy innovatsion yondashuvlar sintezida joriy etish muhim pedagogik ehtiyojga aylangan.

Oʻzbekiston olimlari, jumladan, T. Moʻminov (2020), A. Yoʻldoshev (2021), M. Sattorov (2022) va boshqalar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda mentorlik tizimi orqali oʻquv muhitining ijtimoiylashuvi, talabaning oʻzini anglash, shaxsiy samaradorlik va ijtimoiy kapital darajasining oshishi alohida taʼkidlanadi. Bu esa, mazkur loyihani pedagogik jihatdan asoslash, uni tizimlashtirish va metodik yondashuvlarini ishlab chiqishni dolzarb muammolardan biri sifatida maydonga olib chiqadi.

Shu boisdan, ushbu maqolada “Talaba talabaga ustoz” loyihasining Oʻzbekiston oliy taʼlim tizimida qoʻllanishi, uning nazariy-metodik asoslari, pedagogik mazmuni, amaliy afzalliklari va milliy-taʼlimiy modelini shakllantirish imkoniyatlari tizimli tahlil qilinadi. Mazkur tahlillar asosida mentorlik tizimi orqali yuqori kasbiy kompetensiyalarga ega, oʻzaro hamkorlik va shaxslararo munosabatlarda samaradorlik koʻrsata oladigan ijodiy yetuk talabani shakllantirishning zamonaviy yoʻllari yoritiladi.

Mentorlik tizimining nazariy asoslari

Mentorlik — bu tajribali shaxsning (ustozning) kamroq tajribaga ega shaxsga (shogirdga) bilim, koʻnikma va tajriba oʻrgatish jarayonidir. Pedagogikada bu jarayon Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonasi” nazariyasiga tayanadi, yaʼni talaba oʻz tengdoshlari yordamida yuqori natijalarga erishadi. Deweyning reflektiv pedagogikasi esa oʻquvchilarning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan.

“Talaba talabaga ustoz” loyihasining pedagogik asoslari

Mazkur loyiha talabalarining oʻzaro bilim almashinuvi, tajriba orttirishi va shaxsiy rivojlanishini taʼminlashga qaratilgan. Loyiha doirasida yuqori bosqich talabalari quyi bosqich talabalarga ustozlik qiladi, bu esa oʻquv jarayonining samaradorligini oshiradi. Oʻzbekiston olimlari, jumladan, Moʻminov T. (2020) taʼlim islohotlari doirasida mentorlik tizimining ahamiyatini taʼkidlab oʻtgan.

Oʻzbekiston oliy taʼlimida mentorlik tizimini joriy etish tajribalari

Oʻzbekiston oliy taʼlim muassasalarida mentorlik tizimini joriy etish boʻyicha bir qator tajribalar mavjud. Masalan, Erasmus+ dasturi doirasida “Oliy taʼlim taraqqiyoti istiqbollari” jurnalida chop etilgan maqolalarda mentorlik tizimining samaradorligi va uni joriy etish boʻyicha tavsiyalar keltirilgan. Shuningdek, “Yoshlar va ilm-fan” jurnalida ham talabalarining ilmiy faoliyatini rivojlantirishda mentorlikning oʻrni yoritilgan.

Mentorlik tizimining talabalarga taʼsiri

Mentorlik tizimi talabalarining shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Bu tizim orqali talabalar oʻzaro hamkorlikda ishlash, muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash va liderlik kabi koʻnikmalarni rivojlantiradi. Tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, mentorlik jarayoni talabalarining oʻz-oʻzini baholash va oʻziga boʻlgan ishonchini oshiradi.

Xulosa

“Talaba talabaga ustoz” loyihasi Oʻzbekiston oliy taʼlim tizimida innovatsion pedagogik yondashuv sifatida talabalarining shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga xizmat qiladi. Loyiha doirasida joriy etilgan mentorlik tizimi taʼlim jarayonining samaradorligini oshiradi, talabalar oʻrtasida oʻzaro hamkorlikni kuchaytiradi va ularni mustaqil fikrlashga undaydi. Shu bois, mazkur loyihani kengaytirish va takomillashtirish Oʻzbekiston taʼlim tizimining rivojlanishiga salmoqli hissa qoʻshadi.

Oliy ta'limda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning shakllanishi va taraqqiy etishi sharoitida talaba shaxsining faol, ijodkor va mustaqil fikrlovchi subyekt sifatida shakllanishini ta'minlovchi mexanizmlarni rivojlantirish dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Mazkur ehtiyojdan kelib chiqib, "Talaba talabaga ustoz" loyihasining joriy etilishi oliy ta'lim tizimida mentorlik asosidagi subyekt-subyektli ta'lim munosabatlarini shakllantirishda muhim pedagogik vosita sifatida maydonga chiqmoqda.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli farmoni. "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi".
2. Mo'minov, T. (2020). O'zbekistonda ta'lim islohotlari: hozirgi holati va istiqbollari. Markaziy Osiyo dasturi, Jorj Vashington universiteti.
3. "Oliy ta'lim taraqqiyoti istiqbollari" ilmiy-uslubiy jurnali. Erasmus+ Higher Education Reform Experts-HEREs.
4. "Yoshlar va ilm-fan" ilmiy-ommabop jurnali. Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi.
5. Abdurasulov J. 2024. HARBIY PEDAGOGIKANING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI. *Молодые ученые*. 2, 6 (фев. 2024), 48–52.